

mgr Anna Milanowicz

Temat pracy doktorskiej: „Stereotyp płci w odniesieniu do języka niedosłownego. Z badań nad ironią.”

Promotor - prof. dr hab. Barbara Bokus

Streszczenie

Zdawać by się mogło, że codzienna doktryna komunikowania zasadniczo opiera się na odpowiedzialności za to, co się mówi lub implikuje, a nie za to, jak jest to interpretowane i rozumiane. Uzasadnione jest jednak pytanie o to, dlaczego różni odbiorcy są skłonni do różnych interpretacji i kwestia ta wydaje się mieć szczególne znaczenie w dyskursie dotyczącym języka niedosłownego. Wypowiedź ironiczna stanowi wyzwanie dla odbiorcy, gdyż jej dosłowna interpretacja jest sprzeczna z podzielaną wiedzą i kontekstem sytuacyjnym. Odbiorca jest więc zmuszony do dokonania wyboru i rozwiązania sprzeczności. Ironia, łączona z procesem podlegającym konfliktowi przetwarzania danych wejściowych, stanowi niewątpliwie ciekawe pole do badania mechanizmu selektywności w komunikacji.

Zajmując się zagadnieniem języka niedosłownego z perspektywy aktywizacji stereotypu płci, nie sposób nie postawić więc pytania o to, dlaczego każde intrapsychiczne ‘oprogramowanie’ przetwarzania danych zdaje się inaczej działać w zależności od typu użytkownika. Co sprawia, że opcje edycji tekstu Wytnij, Kopiuj–Wklej są różnie wykorzystywane przy obróbce każdej dowolnej wypowiedzi? Celem niniejszej rozprawy jest zbadanie tego, w jaki sposób: płęć, samoocena i lęk odgrywają rolę w generowaniu i postrzeganiu ironii werbalnej oraz autoironii, a także odkrycie ich znaczenia dla tworzenia obrazu własnej osoby (JA) w tym procesie. Dotychczas opisywane teoretyczne modele ironii, wraz z wzajemnie wykluczającymi się wynikami badań wynikającymi z tych propozycji, nie doprowadziły, jak dotąd, do spójnej i w pełni przekonującej koncepcji ironii. Dlatego też zaprojektowane i opisywane w tej pracy badania (trzy) mają charakter eksploracyjny. Na próbie 240 uczestników przeanalizowano, przy zastosowaniu autorskiego Testu Tworzenia i Percepcji Ironii (TTPI), wzorce reakcji na ironię werbalną wśród dorosłych mężczyzn i kobiet. Wyniki skorelowano dodatkowo z: poczuciem własnej wartości tych osób, mierzonym Skalą Samooceny Rosenberga (SES); lękiem mierzonym Inwentarzem Stanu i Cechy Lęku (STAI) oraz płcią psychologiczną, do pomiaru której zastosowano Inwentarz do Oceny Płci Psychologicznej (IPP). Badania przeprowadzono w trzech warunkach eksperymentalnych ze względu na rodzaj zadania wstępnego torującego: aktywizacji stereotypu płci w kontekście pozytywnym, negatywnym oraz w grupie kontrolnej. Celem przeprowadzonych badań była analiza tworzenia ironii, posługiwania się autoironią oraz związku przetwarzania ironii ze stanami afektywnymi i obrazem własnej osoby.

W Badaniu 1 zaobserwowano efekt płci ze względu na tworzenie ironii w odpowiedzi zarówno na ironiczną krytykę (krytykę przez pochwałę), jak i ironiczną pochwałę (komplement, który na poziomie dosłownym ma wydźwięk negatywny). Mężczyźni częściej niż kobiety tworzyli wypowiedzi ironiczne w odpowiedzi na ironię. Wyniki są omawiane w ramach teorii porównań społecznych (Turner i in., 1987; Guimond i in. 2006; Wojciszke, 2010) oraz aktywizacji stereotypów na gruncie asymetrii językowej (Maass i in., 1996; Burgers i Beukeboom, 2016). W Badaniu 2 zaobserwowano efekt płci ze względu na stosowanie autoironii w formie domyślnego humoru autoreferencyjnego. Mężczyźni okazali się być znacznie częściej autoironiczni niż kobiety, podczas gdy kobiety częściej jawnie

dezawuowały własną osobę oraz wykazywały się częstszą samokrytyką. Znaczenie ironii w obrazie własnej osoby jest omawiane w ramach teorii (auto)prezentacji (Baumeister, 1982; Baumesiter i in., 1989; Ungar, 1984). W Badaniu 3 analizie poddano przepływ informacji ze względu na nacechowanie afektywne komunikatu ironicznego. Zaobserwowano efekt płci ze względu na a) rozpoznawanie intencji nadawcy komunikatu oraz b) walencję, czyli znak afektywny (na wymiarze pozytywny/negatywny) emocji odczuwanych przez odbiorcę pochwały ironicznego. Analiza emocji, przeprowadzona w oparciu o model kołowy Russella (1980), wykazała, że mężczyźni jako odbiorcy takiej pochwały częściej odczuwali emocje pozytywne, podczas gdy kobiety – emocje negatywne. Uważa się więc, że przypisywanie wypowiedziom określonego ładunku afektywnego stoi za mechanizmem przetwarzania i posługiwania się ironią. W wyniku przeprowadzonych analiz zaproponowano koncepcję ironii jako obronnego mechanizmu autoregulacji. Przedstawione w niniejszej pracy poszukiwania sensu i znaczenia komunikacji niedostównej, przy zwróceniu uwagi na wpływ zmiennych indywidualnych (płci biologicznej i psychologicznej, lęku oraz samooceny) oraz kontekstualnych (sytuacji i konfiguracji układu uczestników), stanowią pierwszą tego typu kompleksową próbę badania psycholingwistycznego z zakresu przetwarzania i posługiwania się ironią.